

Mellem biografi og historie?

En kommentar til Claus Bjørns biografi om Christian Ditlev Frederik Reventlow

Grethe Jensen

Fortid og Nutid maj 1993, hefte 1, s. 38–47.

Den historiske biografi er atter blevet en aktuell og omdiskuteret genre. Det har derfor været naturligt at lade Claus Bjørns Reventlow-biografi anmelde på grundlag af en mere generel genredebat. I sin præsentation og anmeldelse placerer Grethe Jensen bogen i forhold både til den historiske biografi som genre og til tidligere biograferinger af Reventlow; endelig diskuterer hun bogen i forhold til den historiske debat omkring landboreformerne.

Grethe Jensen, f. 1955, Ph.d. 1990 på afhandlingen »Den unge Orla Lehmann 1830–48«. Ekstern lektor ved Institut for Historie, Københavns Universitet. Stipendium 1989–1992 fra Statens humanistiske Forskningsråd til studier i den historiske biografis teori- og metodegrundlag i Danmark.

»Den gode sag«¹ er en traditionel kronologisk biografi, hvor helten begynder med at lade sig føde på den rette familie- og standsmæssige baggrund og ender med at dø mæt af dage og med forfatterens udblik til efterslægt og betydning for eftertidens Danmark. Undervejs kan den anvendte biografiske metode kortest betegnes som peripatetisk – hovedpersonen anskues fra så mange forskellige vinkler som muligt: På den højadelige familiebaggrund, som elev, som bror, som familiestifter og pater familias, som godsejer og forstvidenskabsmand, mellem dansk og tysk, som politiker og som embedsmand. Mest dominerende står midterafsnittet, der har givet bogen titel. Heri skildres Reventlows »omvendelse« som 36-årig til forkæmper for den sag, der herefter skulle blive hans: Reformeringen af den danske landbo- og landbrugslovgivning. Stærkere personligt indtryk gør dog egentlig de senere kapitler om Reventlows trængsler i perioden som statsminister 1797–1813. Trods den ydre udmærkelse af manden fra reformtiden blev det i løbet af denne periode klart for alle – se-

nest for ham selv –, at C.D.F. Reventlow ikke ejede de samarbejdsevner, den vilje til at uddelegere arbejdet eller den koldblodighed, der er afgørende for en politiker og ledende embedsmand. Og af det fremlagte stof bliver det læseren klart, at forkæmperen for »den gode sag« mere og mere lod »sagen bære sig frem«, som Bjørn udtrykker det, mens Reventlow menneskeligt efterhånden stivnede i en selvretfærdig dømmesyg.

Men den historiske biografis historie rummer mere end én tradition. Den antikke biografi var en underafdeling ikke af historien, men af etikken. Det koncept, der lå til grund for græsk biografiskrivning, var menneskelivet set som virkeliggørelse af en bestemt, fra menneske til menneske forskellig *telos*, der er såvel skæbne som en blanding af gode og dårlige karakteregenskaber, der først med døden fuldfører deres løb. At skildre livet i biografisk form nødvendiggjordes af, at karakteren ikke kunne fremstilles som forud givet, men først åbenbares i menneskets livsløb via dets handlinger.² Plutarch og hans berømte sammenlignende dobbeltbio-

grafier er det vel nok kendteste udtryk for denne tradition. I en plutarkisk biografi interesserer historien ikke, medmindre den er med til at give indblik i heltens moralske egenskaber. Biografi skrives nemlig, som Plutarch direkte fremhæver, for at vi kan lære af heltens moralske eksempel.

Det centrale i denne tradition er altså, at biografens målsætning er at afdække den individuelle karakter, som den udfolder sig i historien, men i realiteten uafhængigt af den. Helt op i vor tid genkendes elementer af denne bestræbelse også i de historiske biografier. Blandt danske eksempler kan f.eks. fremhæves Viggo Sjøqvist og Kristian Hvidt. På baggrund af menneskesyn, der dog betoner det arvebiologiske eller det trækpsykologiske, udfolder helten sin karakter i historien, og biografen bruger en god del af sine kræfter på så nøjagtigt som muligt at karakterisere sin hovedperson. I forhold til denne bestræbelse står det »private« i biografens naturlige centrum, for kun her kan karakteren tænkes at udfolde sig uafhængigt af roller og institutioner. Claus Bjørn har ikke valgt denne indfaldsvinkel i »Den gode sag«, selv om det private stof indtager en betragtelig plads i bogen. Han har som udtalt andetsteds³ afstået fra enhver form for karaktergivning, har ikke kastet sig ud i psykologiske typologiseringer og har ikke villet give »sandheden« om Reventlow. Følgerigtigt har Bjørn derfor afstået fra udsagn om sin hovedpersons karakter eller træk, men i stedet ladet ham træde i karakter for læseren, der får lov at følge Reventlows liv og handlinger ret uhindret af forfatterens tolkninger.

Måske som et bevidst paradoks er Claus Bjørn derimod i opbygningen af sin biografi kommet en anden tradition meget nær: Hagiografien, hvori Gud eller for så vidt enhver anden højere bestemmelse blev trukket ind i den hidtil rent individorienterede biografgenre. Hagiografierne var bygget op over et

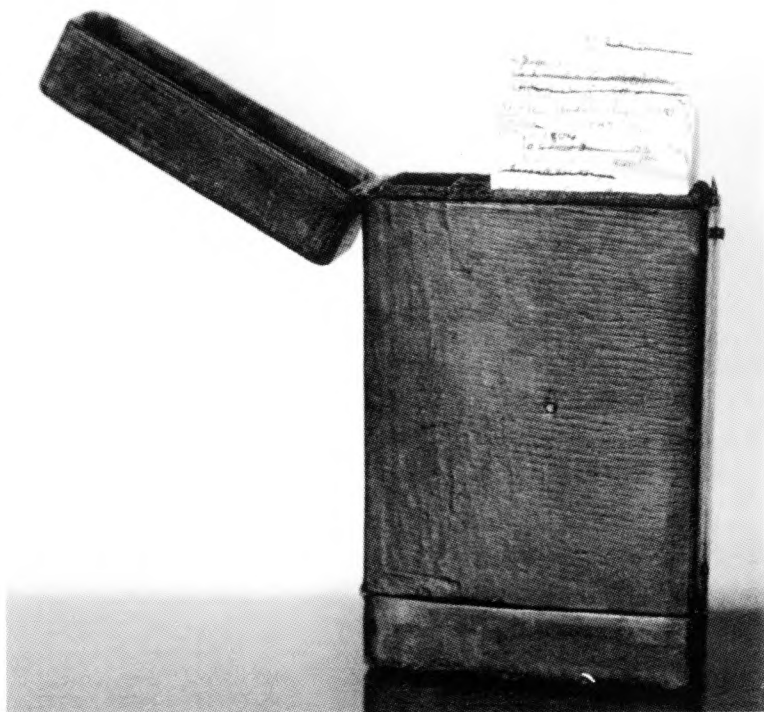
fast skema. Først blev helgennavnets etymologi og de vigtigste kilder gennemgået. Omvendelsen skildres som fortællingens ene nøglemoment. Herefter omtales prædikener og trængsler, mirakler og udseende. Det andet nøgleøjeblik er helgenens martyrium og død, hvorefter følger omtale af posthume mirakler.⁴ Det er dristigt, men på en måde også naturligt at afprøve denne form på det virkelige historiske stof, eftersom C.D.F. Reventlow, som Claus Bjørn fremhæver, har fremstået med helgen-glans i de fleste tidligere historiske fremstillinger og har optaget os langt ned i tiden, fordi hans arbejde omkring landboreformerne er blevet tillagt stor betydning også for en sen eftertid. »Den gode sag« bliver dog ikke en hyldest til en helgen, men nok som Claus Bjørn afrunder med at sige: Skildringen af en borgerlig idealtype, de fleste danskere og danske historikere har kunnet identificere sig med gennem de sidste 200 år. Om også Claus Bjørn ligger under for denne identifikation er straks mere dobbelttydigt, hvilket jeg skal vende tilbage til. På den anden side bliver forestillingen om en omvendelse styrende for fremstillingen i den forstand, at »sagen« uden problematisering ses som ledemotiv i resten af Reventlows liv og virke. Og det er vel i hvert fald en diskussion værd, hvor meningsfuld denne tese om periodiseringen af Reventlows livsforløb er. F.eks. kan man da pege på, at Hans Jensen i sin Reventlow-bog fra 1938 snarere opererede med en religiøst baseret borgerlig kontinuitet i hele livsforløbet.⁵ Eller man kan henlede opmærksomheden på Ole Feldbæks tolkning af, at »sagen« ændrede afgørende karakter efter 1791⁶ – en mulighed, som Bjørns koncept i realiteten udelukker.

I poststrukturalisternes opgør med biografgenren i 1980'erne⁷ pointeres meget stærkt biografens rolle som den, der har taget magten over et fortidigt menneske og hans liv. Denne magt er naturligvis uundgåelig; men der findes

inden for genren stærkt divergerende eksempler på, hvor vidt den drives. Og tendensen i moderne biografi går – heldigvis da – mod en stadig mere selvkritisk holdning hos biograferne over for den autoritære rolle, de for ikke længe siden gladelig påtog sig såvel i forhold til deres hovedperson og hans karakter som i den fortællerrolle, de anlagde over for læseren i formidlingen af det biograferede liv: Bedrevidende, dømmende og lukkende tolkningsuniverset for læseren. Biografien som en »forældet – i bedste fald uskyldig genre«⁸ er ved at være en saga blot, efter at biografen har lagt karakterskemaerne og den naturgroede – ikke-historiske – livsudviklingstanke bort og samtidig er blevet bevidst om, at han ikke er den alvidende genskaber af et liv, men derimod skaber af en tekst, hvorigennem den historiske person helst skal blive levende og aktuel for læseren.

Hertil føjer sig den nye bevidsthed om, at der næppe findes nogen særlig

gruppe af »personlige dokumenter« (breve, dagbøger, fotografier m.v.) fra den biograferedes liv, som biografen uden kritisk omtanke blot kan referere og gøre en karakter ud af. Eftersom biografien – og genidyrkelsen – har udgjort en betragtelig bestanddel af den borgerlige vestlige kultur, har de fleste »store« personligheder i de sidste mindst 200 år levet selvbiografiske liv og tilrettelagt såvel karriere og privatliv som deres arkiv med henblik på det eftermæle, de helst ville have. C.D.F. Reventlow er i øvrigt et fremragende eksempel herpå. Han var en aktiv part i fremstillingen af myten om den afgørende samtale med kronprinsen i 1786, han tog aktiv del i glorificeringen af Johan Ludvig Reventlow, og han ryddede grundigt ud i sit arkiv. F.eks. kan Claus Bjørn ikke konstatere, om onde tunger i samtiden havde ret eller uret i deres kritik af Reventlows godsdrift. De relevante godsregnskaber mangler ganske enkelt. Det samme gør i øvrigt brevvekslingen mel-

»Det smukke og venlige« (Claus Bjørn, s. 10) Reventlow-museum på Pederstrup opbevarer dette lille etui med papirlapper. Heri har C.D.F. Reventlow formentlig ikke længe efter chokket over det engelske angreb i 1807 noteret sig de »gode« mennesker, han har mødt i sit liv. For at komme til at høre til denne kategori skulle man vist helst dele statsministerens anskuelser i mange ting, og Frederik 6. er f.eks. ikke at finde. (Fra Den gode sag, s. 254).

lem Johan Ludvig og C.D.F. Reventlow. Til gengæld savner jeg, at Claus Bjørn havde gjort klart rede for dette såvel fra den personlige, biografiske som fra en metodisk vinkel uhyre interessante forhold i selve biografien. I den lille artikel i *Siden Saxo* 4, 1992,⁹ fremhæver Claus Bjørn både det manglende godsarkiv og et brev fra 1809 til søsteren Louise Stolberg, hvori Reventlow omtaler, at han er ved at ordne sit private arkiv for at gøre det mere »opbyggeligt« for eftertiden. Endelig konkluderer Bjørn også, at den Reventlow, der i begyndelsen af 1800-tallet blev betragtet lidt medlidende fra regeringskontorerne som større af hjerte end af forstand, alligevel »snød dem« – netop gennem tilrettelæggelsen af eftermælet. Hvorfor skal læserne af »Den gode sag« ikke delagtiggøres i denne stille triumf?

Claus Bjørns Reventlow-biografi er et godt eksempel på den antiautoritære nyudvikling inden for biografigenren. Og lad det være sagt straks: Bjørns Reventlow lever, dertil er han nuanceret nok, og dertil er der løse ender nok. Han lever, fordi han får lov at forblive lidt af den gåde, ethvert menneske er for sin nabo. Men alt har sin pris, og prisen for den biografiske livlighed synes – i hvert fald i dette tilfælde – at blive mangelen på en klar historisk analyse, der kunne bestå i et autoritativt bud på Reventlows rolle i historien og en formuleret stillingtagen mellem de mange historikers helteportrætter af Reventlow og Thorkild Kjærgaards meget divergerende syn, der kun yderst indirekte berøres i bogen – nemlig i en omtale af Skrubbeltrangs vrede over den »efter hans opfattelse ubillige karakteristik af Reventlows person og virke«, der blev fremsat i 1981 (s.10). Kjærgaards endnu mere knubbede Reventlow-portræt i 3. udgave af *Dansk biografisk Leksikon* (1982) optræder ikke i bogens litteraturliste. I *Dansk biografisk Leksikon* fældes afgjorte – og hastige – domme over et menneske ud fra strukturhi-

storikeren Kjærgaards opfattelse af, at landboreformerne langtfra var så radikale, som ikke mindst C.D.F. Reventlow havde held til at bilde en meget sen eftertid ind.

Når biografen så markant som i Claus Bjørns tilfælde viger uden om at ville fælde dom, er det klart, at der til en vis grad er tale om et optisk bedrag. Også hans biografi skaber med udvalget af det mylder af små og store oplysninger, der formidles, et billede af Reventlow, som hos læseren bevidst eller ubevidst former sig til en dom: Sådant var han! Men billedet er læserens. Det er således meget vanskeligt at tage Claus Bjørn i at gå imod sit eget program og se ham dømmes. En undtagelse, der vel nærmest må ses som cadeau til Thorkild Kjærgaards og Ole Feldbæks insisterende holdninger omkring landboreformernes bevidste forglemmelse af husmændene, fremkommer, hvor Bjørn – i en billedtekst! – trods alt pålægger Reventlow et medansvar for, at husmændene blev undtaget fra den beskyttelseslinie, der var ledetråd over for bønderne (s. 197).

Men en anden følge af Claus Bjørns undvigemanøvrer kan altså også blive, at man føler sig snydt for om ikke andet nogle forfatterbetragtninger, man som læser kunne gå i dialog med. Et oplagt eksempel er, at Claus Bjørn oprindeligt havde tænkt sig en dobbeltbiografi af brødrene Johan Ludvig og C.D.F. Reventlow. Denne plan måtte opgives på grund af to frustrationer. For det første manglede brevene som sagt, og for det andet følte Claus Bjørn det umuligt at komme i kontakt med det levende menneske bag det idealbillede, allerede den nære eftertid skabte af Johan Ludvig Reventlow. Men alene på grundlag af kronologien synes det muligt at gå længere, end Bjørn gør, med gisningerne om, at den yngre bror var en egentlig historieskaber, mens den ældre efterliggende haltede efter den yngre og først sent kom med. Det ser f.eks. ud til at

gælde om 1784-kuppet, men også om selve »den gode sag« og i de private godsreformer. I spørgsmålet om de to brødrers relative betydning er Claus Bjørn blevet temmelig ulden, hvilket virker så meget mere skuffende, som netop han med sin artikel om Johan Ludvig Reventlow i Dansk biografisk Leksikon, 1982, vakte forhåbninger om at kunne løse knuden.

Men hvordan kommer man fra biografi til historisk biografi? Eller hvordan med andre ord bringes tidens betydning for personen og personens for den ind i fokus? Kjærgaards strukturalistiske biografiform er én mulighed.

Med lige ringe indlevelse i personens motivverden som forståelse af tiden på dens egne præmisser kombinerer Kjærgaard sin ikke uefne vurdering af Reventlow som en dreven politiker, der også meget vel forstod at iscenesætte sit eftermæle. Synet på hans person er dermed blevet uløseligt knyttet til gårdmandslinien i dansk historieskrivning og den overvurdering af landboreformernes radikalitet, der har præget denne. Læser man nøje nok i Claus Bjørns biografi, synes jeg, man på ganske mange punkter finder belæg for Kjærgaards vurderinger. Det gælder f.eks. brugen af Reventlows rejsedagbog fra den store (ud)dannelsesrejse 1769–70 til at kunne fastslå, at landbrugsspørgsmål ikke oprindeligt optog den vordende statsmand. Når Reventlow følges fra Bernstorffs afskedigelse i 1780 til kuppet i 1784, bliver det klart, at han frem for demonstrationer til fordel for sit politiske forbillede foretrak at gøre nytte og stige i graderne – også under en Guldberg. Om man så med Kjærgaard vil kalde det opportunisme, eller om man kan købe Claus Bjørns forsigtige forklaring: »Det var endnu ikke tiden til et åbent opgør, men til yderligere at styrke sin egen stilling« (s. 77), bliver nok en smagssag. Bjørns redegørelse for 1784-kuppets planlægning gør det i hvert fald klart, at C.D.F. Reventlow

først meget sent blev inddraget og næppe kan tillægges nogen ledende rolle. Også Kjærgaards håndfaste karakteristik af Reventlow som en »krukke« (1981), der, som det var så påfaldende i tiden, i ord og følelser sværmede for naturen, det naturlige og det jævne bondeliv, mens han i virkeligheden affandt sig godt nok med den politiske virak i den »unaturlige« by, bekræftes i hvert fald for mig under læsningen af de brevcitater, Claus Bjørn har valgt at bringe (især s. 71). Selv synes Bjørn vistnok ikke at fæste sig ved denne selvmodsigelse mellem natursværmeri og praksis. I det mindste kommer dyrkelsen af den fremmedgjorte natur og af bonden, som dog er et så markant træk helt op i nutiden, ikke frem i den ellers glimrende opsamling af de hovedtræk i den fremvoksende borgerlige mentalitet, som Reventlow så at sige personificerede (s. 314–15). Endelig har Kjærgaard (og Ole Feldbæk) pointeret Reventlows selviscenesættelse dels i tiden som politisk aktiv, men ikke mindst i tilrettelæggelsen af eftermælet. Og på dette punkt kommer Claus Bjørn som sagt også med en bekræftelse, selv om den kun fremstår klart i artiklen i *Siden Saxo*.

Strengt taget vil jeg dog nødig skulle vælge mellem enten Kjærgaards eller Claus Bjørns indfaldsvinkel til biografigenren. Den strukturalistiske afvejning af en menneskelig indsats på baggrund af hundreder af års bedreviden fostrer ofte – og i hvert fald i Kjærgaards tilfælde – en ringeagtende dom over personligheder, hvis motiver for så vidt ikke anfægtes, som de ikke tillægges relevans for den historiske undersøgelse. Strukturalisten vil hævde, at det er resultaterne, der tæller, også for spørgsmålet om en person fortjener en historisk biografi.¹⁰ Men det kan og bør næppe være genrens eneste rettesnor. Der er brug også for biografier af den storslåede fiasko, den skæve vinkel og den dybt uoriginale opportunisme, for

ikke mindst dermed uddybes vor viden om fortidens mentalitet.

Ved Claus Bjørns biografiform må man derimod som historiker af og til undres over, hvilket formål vrimmelen af oplysninger egentlig skal tjene, når man ser bort fra det interessante billede af spirende borgerlig mentalitet. Som det er, ser det ud til, at i hvert fald »Den gode sag« og måske biografigenren som sådan ikke kan give os noget klart svar på, hvilken betydning Reventlow havde for landbrugssamfundets omformning i slutningen af 1700-tallet og ej heller på, hvilken betydning de statslige landboreformer havde for historien. Claus Bjørn gør enkelte tilløb til at tage disse temaer op, men ender ofte i udsagn, der lyder lidt for meget som ekko af Reventlows selvforståelse. Imod Kjærgaards og Feldbæks relativisering af rækkevidden af stavnsbåndets ophævelse 20. juni 1788 fremfører Claus Bjørn f.eks., at samtiden jo tillagde det stor betydning, eftersom de konservative godsejermedlemmer udtrådte af statsrådet i protest (s. 134). Men at godsejerne protesterede, fordi de faktisk mistede en del af deres lokale magt i 1788, er vel langt fra ensbetydende med, at denne reform havde afgørende betydning for landbrugssamfundets omformning? I det hele taget holder Claus Bjørn godt liv i forestillingen om ét samlet reformkompleks under Reventlows ledelse. Blot tabte det under indtryk af modstandernes dygtighed noget af pusten i 1790'erne. Ole Feldbæks argumenter for, at landboreformerne efter en første bondevenlig fase med C.D.F. Reventlows fulde velsignelse gik over i en direkte godsejervenlig efter proprietærfejden i 1791, burde have været et sprængfarligt emne i »Den gode sag«. ¹¹ For har Feldbæk ret, er det entydige udtryk »den gode sag« jo ikke længere en adækvat overskrift for hele Reventlows liv efter 1786, og desuden ville det atter rejse spørgsmålet om graden af Reventlows opportuniste. Bjørn går ikke i kø-

det på Feldbæks synspunkter. Blot hedder det om udgangen på proprietærfejden, at »Anslaget mod landboreformerne var blevet afvist« – fordi Reventlow og Colbiørnsen stadig sad på deres poster (s. 160). Videre hedder det, at »Reventlow havde måttet bøje af i 1790–91, da uroen blandt bønderne og modstanden blandt godsejerne satte bom for reformernes hurtige og radikale gennemførelse...« (s. 187). Og heri er vel i hvert fald et indirekte svar til Feldbæk. Landboreformerne var én helhed, bevidst gennemtænkt og gennemført fra oven – om end langsommere efter 1791 af hensyn til det politiske klima. Personligt synes jeg nok, at Feldbæks udlægning er mest perspektivrig, også fordi den fremhæver, at den vigtigste reform foregik »fra neden« i form af den frivillige overgang til selveje. *Mit* hovedærinde er dog at markere en vis fortrydelse over, at en stor Reventlow-biografi åbenbart ikke har været det rette forum at tage debatten om myte og realitet i landboreformkomplekset op til en åben diskussion.

Den socialpsykologiske biografi, hvor den enkelte anskues som tidstype, frembyder en anden mulighed for at knytte historie og biografi sammen. Siden Hans Jensens biografi af C.D.F. Reventlow fra 1938¹² har der ligget et ganske vist lidt for velsmurt program for at se Reventlow som den første i rækken af danske borgerlige mennesketyper, der med udpræget kaldsbevidsthed, flid, sparsommelig jævnhed og et lukket, intimiseret privat familieliv skabte prototypen for den moderne dansker. Claus Bjørn har for så vidt taget denne tråd op – hvis oprindelige udspring er Max Webers tese om sammenhængen mellem kapitalismens ånd og den protestantiske etik – og kædet den sammen med nye forskningstemaer omkring dansk identitet. Afsluttende hedder det således: »Reventlow hyldede de samme idealer, som størstedelen af befolkningen har kunnet opfatte som deres, og hans

familieliv kunne stå som et mønster for den middelstand, der i henseende til værdier og normer efterhånden kom til at omfatte det meste af det danske samfund... Alt sammen var det træk, der pegede fremad mod den fremskridtsvenlige og kalkulerende borgerlige mentalitet. Hans stadige arbejde, hans disciplinerede og (forholdsvis) beskedne levevis, hans stærke understregning af pligten til at tjene og hans synlige glæde over at se frugterne af sit arbejde i det store og det små – alt faldt smukt i tråd med værdier, det borgerlige Danmark har kunnet vedkende sig...« (s. 315). Det er straks vanskeligere at finde ud af, om også Claus Bjørn vedkender sig disse værdier. På den ene side skulle man tro det, når det sammesteds hedder, at det ikke har været svært for eftertiden at genkende noget positivt eftertragtelsesværdigt i Reventlow som menneske. På den anden side er der mange ting i det billede af Reventlow, Claus Bjørn har skabt, der netop skurrer mod idealiseringen af den borgerlige mentalitet. Måske har Claus Bjørn holdt på flere heste. Den pæne borger, der, efter alle solemærker at dømme, er storforbrugeren af historiske biografier, får ikke sin livsstil udfordret direkte af denne bog. Mens den læser, der også i en historisk sammenhæng interesserer sig for dobbeltbunden i den borgerlige mentalitet, heller ikke lades i stikken, selv om vedkommende selv må slutte sig til, hvor glansbilledet begynder at krakelere. »Den gode sag« byder afgjort sin læser på også de mindre heldige konsekvenser af borgermentaliteten. Da den gør det på lang historisk afstand, bliver bogen også et billede, hvori læseren, om han vil, kan spejle sin egen eksistens og lære nyt om dennes vilkår og historiske baggrund. Og selv om Inga Floto i sidste års heftige polemik i Weekendavisen om historieskrivning hævdede, at det eksistentielle ligger uden for den *historiske* biografis erkendelsesinteresse,¹³ vil jeg dog påstå, at enhver god historisk bio-

grafi, forstået som formidling af dybere historisk forståelse, så givet bør indeholde netop dette element.

I denne sammenhæng er skildringen af C.D.F. og Frederikke Charlotte Reventlows kærlige og børnerige ægteskab af megen interesse. Undervejs i læsningen har jeg ganske vist følt mig noget brøsthølden over, hvor ofte C.D.F. Reventlows tilstand og meninger skildres via citater fra hustruens breve; men der er på den anden side den rimelige grundelse herfor, at ægteparret bevidst stræbte efter den absolutte ægteskabelige harmoni ved at blive ét i (hans) tanke og ånd, og meget tyder på, at det lykkedes langt over forventning. I skarp modsætning til hans egen opvækst i et hjem, hvor afstanden til forældrene var meget stor, lagde ægteparret Reventlow helt i tidens ånd stor vægt på den nære kontakt – ikke mindst mellem moderen og børnene. Hun fødte »natur« ligvis sine børn uden større komplikationer (især dog ifølge hans breve!) og ammede dem lige så naturligt selv. Og siden hørte hendes enorme omsorgstalent og hans rolle som faderlig autoritet tilsyneladende aldrig op. Og da Claus Bjørn inddrager børnenes voksenliv, bliver det påfaldende nok til en næsten ubrudt række af mislykkede eksistenser. Flere af børnene bliver i deres 20'ere ramt af anfald af sindssyge. Pigerne var så nært knyttet til hjemmet, at forelskelser og ægteskab tilsyneladende slet ikke kom på tale, og også de fleste af sønnerne holdt sig meget nært til hjemmet – som forpagtere af godsets større gårde. Af C.D.F. Reventlows og hans søskendes kolde, aristokratiske barndom opstod der trods alt tre – måske fire – selvstændige og helstøbte personligheder. Det er til gengæld, som om der med C.D.F. Reventlows og Charlotte Frederikkes intime borgerlige idyl skabes en familieform, hvis pris børnene betaler i form af mangel på og manglende behov for en selvstændig identitetsdannelse. Den eneste livsbekræftende undtagelse

er yngste søn, der med held slog sig ud af miljøet og opnåede en karriere som diplomat. Og så brød han endda også med forældrenes trods alt temmelig spidsborgerlige opfattelse af, at en Reventlow måske nok kunne gifte sig fattigt; men standsmæssigt skulle det i hvert fald være.

Claus Bjørn er med behandlingen af Reventlow som en del af dansk identitetsskabelse inde på et spor, der giver den historiske biografi ny relevans. Hvor den radikale historikertradition i bred forstand mest synes at have beskæftiget sig med vor histories »store personligheder« for at nå sandheden om dem ved at afsløre eller nuancere my-

terne, er det givetvis vigtigt også at få undersøgt, hvor stor en betydning bestemte biografiske myter har haft for dannelsen af et afgørende træk i vor historiske udvikling: Udviklingen af en fælles dansk identitet. Myterne har måske ofte været mere historieskabende end sandheden, og de fortjener derfor deres egen historieskrivning.

»Den gode sag« bringer mange og velvalgte illustrationer. Ud fra den særlige biografiske vinkel kan man notere sig, at Claus Bjørn er fuldt ud på det rene med, at det malede portræt, når de repræsentative sider træder i baggrunden, må opfattes som en biografisk karakteristik, der alt afhængig af male-

Via Fonden ad Usus Publicos protegerede C.D.F. Reventlow den unge Nicolai Wolff, der i 1790 malede et stort billede af sin velgører med familie. Maleriet er siden gået til, men den bevarede skitse er interessant ved, som Claus Bjørn skriver (bl.a. s. 173–175), at pege frem mod 1800-tallets borgerlige familiescener. Det »naturlige« er kommet i højsædet med børn i bevægelse og leg. Men mon ikke Frederikke Charlottes moderlige bryst er fremhævet noget stærkere, end 1800-talsborgeren kunne have gouteret? Placeringen af den repræsentative C.D.F. Reventlow i billedets – og familiens – midte og samtidig alligevel i baggrunden er slående. (Fra Den gode sag, mellem s. 48 og 49)

rens formåen og den nutidige biografis evne til at læse billedet udgør et vigtigt budskab fra samtiden. Men jeg synes nu nok, man hos Bjørn kan anholde en vis overdreven autoritetstro i forhold til disse portrætter. Der opstår i en række af hans billedtekster (især familie-billederne mellem s. 96 og 97) noget af det lukkede, karakteriserende tolkningsunivers, som hans tekst ellers er så dejligt fri for. Også det malede portræt er jo dog kun ét af flere mulige perspektiver på den biograferede, et samspil mellem to personligheder, og ikke den ene og objektive sandhed.

Claus Bjørn er som forfatter indirekthedens mester – hvilket er ment akkurat så dobbelttydigt, som det lyder. I selve biografien nærmer hans udnyttelse af selvafslørende citater – f.eks. omkring 1784-partiets aristokratiske selvfølelse – sig det sublime. Man må tage sig i det for ikke at skyde Bjørn den naive godtroenhed i skoene, som litterater med lige så ringe ret i masser af år tilskrev James Boswell i hans navnkundige biografi *The Life of Samuel Johnson* (1791). At Bjørn kan tie stille er af og til utroligt – og rigtigt, for des stærkere står billedet hos læseren. På vej gennem Reventlows liste fra 1807 over de »gode« mennesker, han har kendt i sit liv, bliver det dog til slut for meget selv for Claus Bjørn, der tillader sig et par udråbstegn for at sikre sig, at læserne nu også får bemærket selvretfærdigheden i denne aktivitet hos den aldrende og temmelig mislykkede statsminister. Claus Bjørn holder også stilen, når han intetsteds i rene ord »afslører« Reventlows mangel på humor og selvironi. Som læsere får vi jo dog det samme indtryk alligevel, der endeligt, men atter indirekte, samler sig i omtalen af den bogsamling, C.D.F. Reventlow skænkede til et bibliotek for grevskabet Christianssædes dannede mænd. Samlingen måtte »ifølge giverens bestemmelse ikke rumme nogen form for politisk eller antireligiøs litteratur eller

»morskabs og vittigheds skrifter, ingen romaner, komedier eller tragedier«. Biblioteket blev ikke meget benyttet efter Reventlows død.« (s. 299).

Men hvor man må rose biografen for det indirekte, gælder noget tilsvarende ikke om historikeren Claus Bjørn. Jeg har tidligere berørt den skuffende, men fra den biografiske vinkel måske nødvendige mangel på konklusioner i forhold til de debatter om landboreformernes betydning, der vitterlig er ført inden for de senere år. Værre er det dog, at introduktionskapitlet, der kunne have opridset de divergerende synspunkter og dermed sat selve biografens indirekte formulerede synspunkter i relief, er blevet så indforstået, at den læge læser næppe har mulighed for at opdage, hvor og hvordan Claus Bjørn faktisk har valgt side imellem flere mulige tolkninger. Introduktionskapitlet glimrer f.eks. ved ikke at inddrage Ole Feldbæks forskning og fremstillinger, som igennem det seneste tiår har støttet så meget op om Thorkild Kjærgaards synspunkter, at billedet af Reventlow helt oplagt nu er mindre entydigt helgenagtigt, end Bjørn skildrer det her såvel som i afslutningen. Den tidligere omtalte kryptiske henvisning til Kjærgaard er naturligvis interessant for de indviede, men må virke aldeles mystificerende for den større læserkreds, biografien er lagt an på. Det samme gælder den mildt sagt indirekte omtale af »gårdmandslinien i dansk historieskrivning«, der jo har båret og hæget om Reventlow-myten. Om den (?) hedder det kun i omtalen af Erik Arup, der i 1921 i »Rids af Danmarks Historie« gav et uforbeholdent positivt portræt af Reventlow, at han »langt fra at være en omstyrter dybest set bekendte sig til et af de mest fæstnede og kontinuerlige træk i dansk historieskrivning i 1800- og 1900-tallet.« Javel ja.

Set fra en biografikritisk vinkel har »Den gode sag« altså virkelig meget godt nyt at byde på, set fra en historisk

vinkel bliver den derimod mere diskutabel. Også i de senere år er der mange, der har villet argumentere for, at den historiske videnskab og biografien som en kunstnerisk betonet menneskeskildring er uforenelige størrelser. Min læsning af »Den gode sag« kunne synes at underbygge denne ulyksalige konklusion. Men fremfor at laste genren vil jeg afslutningsvis hævde, at det er den historiske biograf, der i dette tilfælde er gået uden om nogle knaster, som meget vel kunne have været trukket skarpere op i netop denne biografi.

Noter

1. Claus Bjørn: *Den gode sag. En biografi om Christian Ditlev Frederik Reventlow*. Gyldendal 1992. 344 s.
2. Jf. Albrecht Dihle: Die Entstehung der historischen Biographie, *Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften* 1987, 3; og John A. Garraty: *The Nature of Biography*. London, 1958.
3. Claus Bjørn: Den ædlest statsmand Danmark har fostret?, *Siden Saxo* 4, 1992.
4. Jf. Marie-Anne Polo de Beaulieu: L'anecdote biographique dans les exempla médi-

évaux, *Problèmes et méthodes de la biographie*. Paris, 1985.

5. Hans Jensen: *Christian Ditlev Reventlows liv og gerning*, 1938.
6. Senest i Ole Feldbæk: Den lange fred. 1700–1800. *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie* 9, red. Olaf Olsen, 1990, s. 261–265.
7. Primært udtrykt af William H. Epstein: *Recognizing Biography*. Philadelphia, 1987.
8. Udtrykket er Hans Kirchhoffs i anmeldelsen af Viggo Sjøqvist: Erik Scavenius II, *Historisk Tidsskrift* 13. rk. V, 1978, s. 333. Dets inspirationskilde er dog Jürgen Oelkers i sin tid meget perspektivrige artikel: Biographie – Überlegungen zu einer unschuldigen Gattung, *Neue Politische Literatur*, 1974, s. 296–309. Med »uskyldig« menes nærmest »førkritisk« i den forstand, at det længere end i enhver anden genre lykkedes biografen at opretholde illusionen hos sig selv og hos læserne om, at biografen er uden for værket og blot objektivt fremlægger den biografereades liv, som det var.
9. Se note 3.
10. Som f.eks. hævdet af Niels Thomsen: Historien om frk. Zahle – er det historie? *Historisk Tidsskrift* 92, 1992, s. 353–58.
11. Se note 6.
12. Se note 5.
13. *Weekendavisen* 1. oktober 1992.